

Contribuția predecesorilor în materie sigilografică, deși apreciabilă, n-a ajuns totuși la cunoașterea tuturor tipurilor sigilare și la fixarea cronologiei lor. În afară de citirea legendei, arareori li se face descrierea. De aici a rezultat că unele din interpretările lor sînt eronate, cînd nu sînt fant-ziste.

Reluînd problema în ansamblul ei, am fost datori să folosim întregul material documentar posibil să fie cunoscut. Pentru cercetarea noastră ne-a stat la dispoziție un material relativ bogat. De la Neagoe Basarab se cunosc hrisoave, porunci și scrisori, dintre care cele mai numeroase (97) au fost publicate¹, dar nu toate au sfat. La acestea se adaugă 7 documente cu sfat din alte colecții și 4 inedite². În total am avut la dispoziție 87 documente cu sfat, majoritatea originale și numai cîteva cunoscute în traduceri mai noi, nu totdeauna exacte. Mai există și o corespondență relativ bogată a lui Neagoe Basarab cu Sibiul și cu Brașovul, dar în ea nu se menționează sfatul domnesc și nu se dau nici numele celor ce au scris³.

De bună seamă că vor mai apărea documente care se vor integra unei colecții viitoare, dar nu credem că acelea vor schimba listele pe care am izbutit să le alcătuim pe temeiul a ceea ce cunoaștem acum⁴. În ce privește sigiliile, în cea mai mare parte distruse sau rău păstrate, poate vor apărea exemplare mai bune sau care vor înmulți pe cele cunoscute acum ca unice.

Materialul documentar arătat mai sus nu a fost primit așa cum se prezintă în edițiile respective. Precizez că, atunci cînd s-au ivit unele îndoeli asupra autenticității, am făcut confruntări numeroase și am recurs chiar la studierea scrisului. Am putut dovedi astfel, de pildă, că documentul din 10 iulie 1517, scris de *князь Л'укъ* (p, r și k final suprascrise) este fals, fiindcă scrisul nu aparține perioadei și nu seamănă nici cu al lui *князь д'укъ* de la 27 februarie 1516. Același lucru și cu documentele scrise de Vintilă (26 mai 1512) și de Vintilă gramatic (14 iulie 1521), acesta din urmă fiind fals.

Pe baza acestui material, studiat act cu act, am stabilit mai întîi listele anuale care precizează fiecare caz în parte; apoi le-am sintetizat în liste pe funcții grupate în trei ramuri: boieri de sfat, ispravnici și scriptori.

Fiindcă adeseori a trebuit să fac verificări pe originale ori de cîte ori traducerea îmi nășteau îndoeli, am socotit util să fac o operație exhaustivă și în ceea ce privește sigiliile cu care au fost validate actele. Această cercetare a născut probleme neașteptate, cărora am căutat să le dau cea mai justă rezolvare. Astfel, reiese mai limpede din cercetarea noastră că activitatea politică a lui Neagoe Basarab începe cu mult înainte de a fi domn, iar ca boier în sfat are un sigiliu cu emblemă heraldică de pretenție. Această emblemă va fi menținută în timpul domniei și va fi introdusă în sigiliul cel mare. În sfîrșit, am putut identifica un autograf al lui Neagoe și unul al doamnei Despina. Toate acestea pun în lumină nouă cultura romînă în limba slavonă la începutul secolului al XVI-lea și dezvăluie un proces nou în dezvoltarea boierimii țării.

I. SFATUL DOMNESC

După domn, instituția principală în stat era sfatul domnesc. Componenta și atribuțiile lui nu sînt încă bine studiate⁵. Se vede însă că a existat o mare rivalitate internă și o fluc-

¹ Documente privind istoria Romîniei. Țara Românească. Veacul XVI, vol. I, București, 1951. Aceasta fiind colecția de bază, nu am amintit-o în note decît cînd am propus altă dată decît cea propusă de editori pentru unele documente care nu o aveau.

² Indicația necesară s-a dat la locul cuvenit.

³ Editate de I. Bogdan, *Regeste*, 1902, și *Relațiile...*, 1905; Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV, 1, București, 1911; Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în secolele XV și XVI*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, IV, Cluj, 1929, p. 3 - 79, cu planșe; Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*; P. P. Panaitescu, *Documente slavo-romîne din Sibiu (1470 - 1653)*, București, 1938, cu 2 planșe.

⁴ În vederea acestei completări aducem și aici o contribuție. În diverse publicații sînt menționate cîteva: 1) 1512 aug. 2, Tirgoviște (D. Mioe, în „Studii”, 1963, p. 436). 2) 1512 aug. 6, Tirgoviște (A. I. Ștefulescu, *Gorj istoric și pitoresc*, Tr. Jiu, 1904, p. 298). 3) 1515 sept. 5 (I. Răutescu, *Topoloveni, monografie istorică*, București, 1939, p. 21). 4) 1516 (I. Brezoianu, *Mănăstirile zise închinare și călugării străini*, București, 1861, p. 42). 5-6) 1517 martie 10 și iulie 19 (Arh. St. Buc., *Mănăstirea Mihai Vodă*, VIII/70; cf. și „Revista istorică romînă”, VII, 1937, p. 334). 7) 1518 sept. 3 (I. Brezoianu, *Vechile instituții ale Romîniei*, București, 1882, p. 244). 8) 1519 ian. 14 (Id. *ibid.*). 9) 1521 april 8 (St. Grecianu, *Sîrul voievozilor*, p. 60). 10) 1521 iulie 3 (A. I. Ștefulescu, *op. cit.*, p. XIII, datat greșit 1570). La acestea mai trebuie adăugate încă trei: 1519 martie 10, 1520 ian. 20 și ian. 29, amintite într-un peripetis din 1764 (Acad. R.P.R. Doc. XI/104) și cunoscute lui St. D. Grecianu, *op. cit.*, p. 56 și 58. Nu trebuie să uităm că și în *Cronologia tabelară*, în afară de cele ale căror originale s-au aflat, mai sînt trei din 1512 oct. 4, 1516 fără lună și zi și 1519 aug. 20, amintite și de St. D. Grecianu, *op. cit.*, p. 34 și 56, după un manuscris al său căruia poate i se va da de urmă în vederea unei ediții noi a cunoscutei *Cronologii tabelare*.

⁵ A se vedea pentru stadiul actual al cercetărilor, V. Costăchel, P. P. Panaitescu și A. Căzacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova în secolele XV - XVII*, București, p. 343 - 351 și *Istoria Romîniei*, vol. II, București, 1962, p. 324 - 327.